

Morgenbladets kronikk 30. september 1948

Reform av valgordningen.

Av overlage Johan Scharffenberg

DEMOKRATIETS grunntanke er at de røstføre borgere skal avgjøre alle politiske spørsmål på *fredelig vis*, med stemmeseddelen som *eneste våpen*, overensstemmende med de spilleregler som er fastsatt i lov. Revolusjon eller statskup, overhodet enhver form av vold, strider mot denne grunntanken. Når det på utvetydig vis — helst ved direkte folkeomrøstning i store spørsmål — er fastslått hvilken løsning flertallet krever, bør mindretallet føye seg lojalt, dog med rett til kritikk og til arbeid for fremtidig endring på lovlig måte etter nytt valg.

En rettferdig valgordning er alltid et ufravikelig vilkår for at demokratisk statskikk skal kunne fungere til folkets og landets gagn. Ganske særlig gjelder dette hvis denne statskikk er forbundet med *parlamentarismen*. Dette er ikke en logisk nødvendig forbindelse. En stat kan ha parlamentarisme uten demokrati (Storbritannia helt til annen halvdel av det 19. århundre) eller demokrati uten parlamentarisme (Sveits) eller demokrati med parlamentarisme. Det siste er den vanskeligste statsform; selv ser jeg i parlamentarismens fell en av de viktigste årsaker til demokratiets krise i vår tid.

Men så lenge en stat holder fast ved parlamentarismen med dens *partiregjeringer* (et avskyelig begrep!), er det innlysende nødvendig at regjeringspartiet har et virkelig flertall i folket og ikke bare et tilsnaket flertall i nasjonalforsamlingen som følge av en urettferdig valgordning (som i høy grad i Storbritannia, men delvis også i Norge og andre land). Da kan der, stikk imot demokratiets grunntanke, bli gjennomført nyordninger som ikke har støtte i et virkelig flertall blant borgerne; dette er særlig farlig hvis det ikke er adgang til referendum som i Sveits.

«Valgkretsgeometri» etter hvert

partis formentlige interesser i øyeblikket straffer seg i lengden, og kan føre til brå omkastninger som ikke er i en jevn utviklings interesse.

Kravet om en rettferdig valgordning burde derfor samle alle demokrater uansett parti. Godkjenner man prinsippet: én velger én stemme, må man fordømme vår nåværende mandatfordeling. Men skal en reform kunne virke ved stortingsvalget i 1953, må forslag til grunnlovendring være innlevert til Stortinget litt før 10. januar 1949. Valgordningskommisjonens forslag bør bli offentliggjort så tidlig at det kan bli fremsatt alternative private forslag. Det antas at dens flertall vil foreslå omregulering av mandatfordelingen for kjøpstedene så Stor-Oslo får litt flere representanter, men langt fra det tall hovedstaden har rettmessig krav på.

Jeg foreslo i Morgenbladet nr. 204 å innføre *gradert* stemmerett for representantene i forhold til det antall godkjente velgerstemmer de får ved valget. Derved kan problemet bli løst uten å endre mandatfordelingen. Forslaget er *logisk* holdbart, men det kan rettes *psykologiske* og *praktiske* innvendinger mot det, ordningen vil kunne sette ondt blod mellom representantene innbyrdes, og den vil komplisere avstemningene.

Gradert stemmerett for *velgerne* har vært brukt i mange land, men er med rette forlatt, gradert stemmerett for representantene har sannsynligvis ikke vært brukt i noen nasjonalforsamling (man har delvis villet sikre parlamentarismen ved å gi det største parti flere mandater)

Den *svenske* ordning med mandatregulering etter folketallet (Morgenbladet nr. 227) kan lettere vinne tilslutning i vårt land enn en ordning med gradert stemmerett i Stortinget.

I vår grunnlovs gammeldagse

språk kan forslagene kanskje formuleres således:

§ 57.

Det Antal Storthingsrepresentanter, som bliver at vælge, bestemmes til et Hundrede og femti.

§ 58.

1. Rigets Inndeling i Valgkredse fastsættes ved Lov.

2. I Forhold til Folkemængden i Begyndelsen af Aaret forud for et Storthingsvalg skal hver Valgkreds vælge en Repræsentant for hvert fuldt Tal svarende til en Hundrede-femtiendedel af Rigets Folkemængde. Udjævning af Brøkdeler fastsættes ved Lov.

3. Forud for hvert Storthingsvalg fastsætter Kongen det Antal Repræsentanter som tilkommer hver Valgkreds.

En sådan ordning kaster samtidig «Bondeparagrafen» over bord som et lik i lasten. Den alminnelige stemmerett og utviklingen av industri i landdistriktene har for lengst gjort det til en illusjon at Grunnlovens § 57 sikrer *bøndernes* makt i Stortinget. Ingen lov kan låse fast en *evig* ordning. Sverige kløver ikke bygd og by i valgkretsene, frasett de største byene. Også i Norge er skillet kunstig, bare Oslo og Bergen bør være egne valgkretser, ellers bør hvert fylke være en valgkrets, uten skille mellom bygd og by.

Kan ikke reformvenner av *alle* partier enes om forslag til en rettferdig mandatfordeling?

Hvis ikke, bør Høyres sentralstyre snarest mulig ta spørsmålet opp og sørge for fremsettelse av forslag innen 10. januar 1949.

En gjennomgripende modernisering av Grunnloven blir ikke mulig uten *grunnlovrevisjon*, og en gang vil vel dens ønskelighet bli forstått av almenheten; men partielle reformer er mulige allerede nå. Den viktigste er en reform av valgordningen.

Johan Scharffenberg.